

IBOLYA TIBOR

A hűtlen kezelés bizonyítása

Hazai közállapotaink¹ egyik szomorú jellemzője, hogy szinte nem múlik el nap anélkül, hogy a különböző újságok, hírműsorok bűnügyi tudósításaiban ne szerepeljen egy vagy akár több, nagy felháborodást kiváltó bűncselekmény. Ezek egyre többször nem a média hagyományos érdeklődésére számot tartó és a társadalom érzelmeit sokszor jogosan felkorbácsoló élet és testi épség vagy éppen nemi erkölcs elleni bűncselekmények, hanem jellemzően (de nem kizárólagosan) állami, önkormányzati cégekhez köthető, azok működési körében felmerülő vagyon elleni bűncselekmények, általában sikkasztás vagy hűtlen kezelés gyanúja miatt induló büntetőeljárások.

E nyomozásokat természetesen nem azért kell fokozott figyelemmel kezelniük a bűnüldöző hatóságoknak, mert nagy médiaérdeklődést váltanak ki, hanem mert a bűncselekmények tárgyi súlya és így társadalomra veszélyességük is kiemelkedő, és bizonyításuk a legtöbb esetben rendkívül nehéz.

A sokszor kollektív döntések nyomán bekövetkező vagyonvesztés miatt, szinte minden esetben polgári és gazdasági jogi szerződések, megállapodások, nyilatkozatok stb. formai és tartalmi vizsgálatát, a gazdasági környezet elemzését is igénylő, a tényállást megállapító nyomozati munka rendkívül időigényes, arról nem is beszélve, hogy olyan szakképzett nyomozók, vizsgálók közreműködését kívánja meg, akikből egyre kevesebb van a magyar nyomozó hatóságoknál. Mindazonáltal az említett médiaérdeklődés mellett egy szakszerűtlenül lefolytatott nyomozás – különösen akkor, ha abban korábban személyi szabadságot korlátozó vagy vagyoni jogot érintő kényszerintézkedésekre is sor került – következtében keletkező nyomozást megszüntető határozat vagy felmentő ítélet rendkívüli módon rombolhatja az igazságszolgáltatás egyébként is megtépzott tekintélyét, és megalapozhat egy a gyanúsítottak kedvező kártérítési eljárás.²

Másfelől a büntetőügyekben eljáró hatóságoknak sohasem szabad megfeledezniük arról, hogy egy rosszindulatú, valótlán feljelentés nyomán alaptalanul elrendelt, szakszerűtlenül lefolytatott, akár évekig elhúzódó eljárás emberi életeket tehet

¹ A cikk 2010 tavaszán íródott.

² Ami különösen akkor bosszantó, ha a hatóság eljáró tagja egyébként meg van győződve a terhelt bűnösségéről...

tönkre, az addig ilyen-olyan eredménnyel, de működő cégeket sodorhat a tönk szélére vagy éppen a felszámolási eljárásba.

Éppen ezért rendkívül fontos – ahogyan bármely bűncselekmény gyanúja miatt elrendelt eljárásban – a szakszerű, tervezett nyomozati munka, a törvényi tényállás minden elemére kiterjedő bizonyítás, a bizonyítási problémákkal általánosan tisztában lévő és arra előzetesen felkészülő vizsgálat. Ezt összefoglalóan az egyes bűncselekmények kinyomozásának speciális kérdéseivel foglalkozó kriminálmotodikának nevezzük, jelen írás tehát kísérlet a hűtlen kezelés bűncselekményének kriminálmotodikai elemzésére, amelyre, tudomásom szerint, eddig még nem került sor. Ezt elsősorban az állami, önkormányzati cégekhez köthető bűncselekmények kapcsán igyekszik bemutatni, de az egyéb cégeknél, gazdasági társaságoknál elkövetett hűtlen kezelés nyomozásához is próbál segítséget nyújtani.

A hűtlen kezelés főbb típusai, az elkövetők alanyiséga

Az állami, önkormányzati cégekhez köthető közpénzekkel kapcsolatos bűncselekmények két nagy (leegyszerűsített) típusa különböztethető meg: az egyik, amikor a vásárolt szolgáltatások ára aránytalanul magas, és a megbízásért a döntést elősegítő önkormányzati képviselő vagy szakember „hűlapénzt” kap vissza a szolgáltatótól, a másik, amikor az önkormányzat tulajdonában lévő dolog, rendszerint ingatlan értékét aránytalanul alacsonyra becsülik, és az ily módon keletkezett vásárlói megtakarításból kap valaki részesedést. A két nagy típusban közös a korrupció, és az, hogy a közpénzek értelmetlen módon magánzsebekbe vándorolnak, miközben az önkormányzat vagyona csökken. A piaci árnál jóval magasabb áron törtéző vásárlás, illetve a piaci árnál jóval alacsonyabb áron törtéző eladás bizonyítása azonban – különösen egyedi ügyetek esetén – utólag, a korrupciós cselekmény (vesztegetés) bizonyítottsága nélkül szinte lehetetlen. Nem véletlen, hogy a médiában is nagy nyilvánosságot kapó, önkormányzatokhoz kapcsolódó hűtlen kezelés miatt induló eljárásokban³, más bűncselekmények mellett, vesztegetés gyanúja miatt is vizsgálódnak. Jelen sorok írásakor ezek a nyomozások még folyamatban vannak, a konkrét elkövetési módszerről nem sokat tudhatunk, az ilyen típusú bűncselekmények elkövetési módszere azonban körülbelül a következők szerint foglalható össze: *Vállalkozó kinéz magának egy ingatlant, amelynek megvásárlása érdekében bejelentkezik az önkormányzathoz, és megjelöli, mennyit tudna az ingatlanért fizetni. Az önkormányzat gazdasági (vagyonértékesítési stb.) bizottsága, illet-*

³ Például a terézvárosi és az erzsébetvárosi ingatlanpanamák.

ve annak elnöke a vonatkozó szabályok szerint értékbecslőt bíz meg a kérdéses ingatlan értékének megállapítására, a korrupciós értékbecslő azonban a valós értéknel jóval alacsonyabb, de a vállalkozó által megjelöltnél magasabb értéket határoz meg. A szintén korrupciós önkormányzati képviselő(k) megbíznak egy stróman (jellemzően offshore) céget, hogy tegyen vételi ajánlatot az értékbecslő által meghatározott (törődék) áron az ingatlanra, majd ilyen-olyan módszerekkel ráveszik az önkormányzat képviselő-testületét, hogy hagyja jóvá az adásvételt az önkormányzat és a stróman cég között. A vállalkozó (a valódi befektető) ezek után megvásárolja a stróman céget, és ezzel megszerzi az ingatlant.⁴

Látható, hogy az iménti tényállásban leírt hűtlen kezelés megállapítását több lehetséges korrupciós szál is megnehezíti (vállalkozó–önkormányzat, vállalkozó–értékbecslő, önkormányzat–értékbecslő, önkormányzat–stróman cég, vállalkozó–stróman cég), ezek „kibontása” nélkül csak annyi szögezhető le, hogy az önkormányzat x összegért eladott egy kezelésében lévő ingatlant. Azt megállapítani, hogy annak vételára a hűtlen kezelést megvalósító módon alacsony volt, figyelemmel a vagyontárgy természetére, önmagában rendkívül nehéz. Ennek az a fő oka, hogy az ingatlanok piaci árképzése köztudomásúan nagy különbségeket tesz lehetővé, egy önkormányzati ingatlan értékét pedig olyan tényezők is befolyásolhatják (az épület tényleges fizikai jellemzőin, illetve állapotán kívül), mint például annak lakott vagy lakatlan állapota, az esetleges bérleti elhelyezésének kötelezettsége, felújítási kötelezettség megléte (műemlék esetén), a rendezési tervben történő szerepeltetésének mékintje stb.⁵

Akármiilyen furcsa, de nyomozástaktikai szempontból ezeket az eljárásokat úgy érdemes indítani, a verziókat felállítani és a nyomozási tervet elkészíteni, hogy az ügyben nemcsak hűtlen kezelés, de vesztegetés is történt.

Az ügyletre vonatkozó jogi normák ismerete és az okiratok lefoglalása

A Btk. 319. § (1) bekezdésében meghatározottak szerint, akit idegen vagyon kezelésével bíztak meg, és ebből folyó kötelességének megszegésével vagyoni hátrányt okoz, hűtlen kezelést követ el.

⁴ Természetesen ez is csak egy leegyszerűsített tényállás...

⁵ Kélnyi Géza az önkormányzati ingatlanok értékesítése kapcsán kijelenti, „súlyos tévedés áldozata, aki úgy véli, hogy az erre vonatkozó döntés csak akkor jó, ha az önkormányzat a lehető legmagasabb összegű vételárhoz jut”. Kélnyi az önkormányzati képviselők felelősségére vonatáról. Hvg.hu, 2009. február 15. http://hvg.hu/ithon/20090215_terezvaros_kepviselok_felelotesseg

A hazai büntetőjogi kommentárok⁶ a hűtlen kezelés bűncselekményét nem tárgyalják túl bőbeszédűen, a hivatkozott kötet például összesen két oldalt ír róla, ennek elsősorban az lehet az oka, hogy kevés olyan újabb eseti döntés van, amelyek alapján a cselekmény gyakorlati megítélését befolyásoló körülményről lehet értekezni.⁷ Különösen vonatkozik ez az állami, önkormányzati vagyon kezelése körében elkövetett bűncselekményekre, pedig itt a vagyoni hátrány akár a milliárdos nagyságrendet is elérheti.

A törvényi tényállás elemzése kapcsán leszögezhető, hogy a cselekmény tárgya csak az idegen vagyon lehet, „ami a polgári jog szabályai szerint egy konkrét természetes vagy jogi személy vagyoni jogainak az összessége, függetlenül attól, hogy az dologi formában jelenik-e meg, avagy jogviszonyok formájában. Ebből következően felöleli az ingó és az ingatlan dolgok mellett a különböző vagyoni jogokat is.”⁸ Felvetődik a kérdés, hogy például az önkormányzati képviselő idegen vagyont kezel-e, amikor az önkormányzati vagyon kezelése körébe tartozó kérdésben szavaz, mert ettől függ, hogy a bűncselekmény elkövetésével egyáltalán meggyanúsítható-e. Akik ezt vitatják, körülbelül a következő gondolatmenetre hivatkoznak: az önkormányzati törvény⁹ így határozza meg az önkormányzat fogalmát: 9. § (1) Az önkormányzat jogi személy. Az önkormányzati feladat- és hatáskörök a képviselő-testületet illetik meg. A képviselő-testületet a polgármester képviseli.

A képviselők nem az önkormányzatot képviselik, hanem a választókat, nekik tartoznak politikai felelősséggel. Az önkormányzati képviselő-testület az önkormányzat maga. A polgármester képviseli a képviselő-testületet. Ha a képviselő-testület maga az önkormányzat mint megtestesült jogi személy (a közvélekedés szerint), akkor kérdéses, hogy az önkormányzati vagyon egyáltalán „idegen” vagyoneként értelmezhető-e. Az önkormányzati törvény 1. §-a ugyanis világosan kimondja: „1. § (6) A helyi önkormányzat a törvény keretei között [...] b) önkormányzati tulajdonával önállóan rendelkezik [...]”

Ilyen értelemben nem idegen, hanem saját vagyonról van szó. Az önkormányzati testület tehát nem idegen, hanem saját vagyonról dönt, a saját vagyon fölötti rendelkezés pedig aligha merítheti ki a hűtlen vagy hanyag kezelés tényállását.

Ez a gondolatmenet azért hibás, mert a képviselő-testületet azonosítja az önkormányzattal magával mint jogi személlyel. Az Ötv. azonban csak az önkormányza-

⁶ Például Belovics Ervin – Molnár Gábor – Sinku Pál: Büntetőjog. Különös rész. Nyolcadik, átdolgozott kiadás. HVG-ORAC Lap- és Könyvkiadó Kft., Budapest, 2009

⁷ Ez a közelejtőben valószínűleg megváltozik.

⁸ Belovics Ervin – Molnár Gábor – Sinku Pál: i. m. 739. o.

⁹ 1990. évi LXV. törvény a helyi önkormányzatokról (Ötv.).

toknak biztosítja a jogi személyiséget, míg az önkormányzati feladat- és hatásköröket a képviselő-testületekre bizza. „A helyi önkormányzás joga a település választópólgárainak közösségét illeti meg. Ebből eredően a jogi személyiség az önkormányzatot illeti. A Ptk. szabályai szerint a jogi személy jogképes. Ha jogszabály eltérően nem rendelkezik, jogképessége kiterjed mindazokra a jogokra és kötelezettségekre, amelyek jellegüknél fogva nem csupán az emberhez fűződhetnek. Egyértelművé tette a bírói gyakorlat is, hogy a képviselő-testület nem jogi személy, nincs perbeli jogképessége, ennek folytán perben félként nem vehet részt (BH, 1995. 657).”¹⁰

Mindezek alapján tehát az önkormányzati képviselő a képviselő-testület tagjaként nem saját, hanem idegen vagyont kezel, ebből következően pedig, ha annak egyéb feltételei is fennállnak, nincs akadálya a bűnselekmény elkövetésének megalapozott gyanúja miatti felelősségre vonásának. Az önkormányzati vagyon kezelése körében leadott szavazata miatt, ha annak leadásakor a vagyon kezelésére vonatkozó köteleességét megszegte, tudata átfogta, hogy döntésével akár kárt is okozhat, akkor büntetőjogi felelősséggel tartozik, még akkor is, ha a tényleges döntés képviselő-testületi határozatban nyilvánul meg. Természetesen ez nem jelentheti azt, hogy a képviselő-testület tagja a vagyon kezelése körében leadott, később rossznak bizonyuló, utólag kifogásolható (mert vagyonvesztéssel járó) „igen” szavazata miatt automatikusan gyanúsítottá váljon. A személyre szóló, megalapozott gyanú megállapítása ezen eljárások legnehezebb feladata, amelyet minden esetben körültekintő és alapos nyomozásnak kell megelőznie.

Ennek első lépése mindig a jogszabályi környezet feltérképezése, a vonatkozó törvények, rendeletek, egyéb az ügyre vonatkozó jogi normák megismerése, tanulmányozása. Állami, önkormányzati vagyongazdálkodással kapcsolatos bűnselekmény gyanúja esetén a legfontosabb jogszabályok a következők:

- 1990. évi LXV. törvény a helyi önkormányzatokról.
- 1991. évi XXXIII. törvény egyes állami tulajdonban lévő vagyontárgyak önkormányzatok tulajdonába adásáról.
- 1992. évi XXXVIII. törvény az államháztartásról.
- 2007. évi CVI. törvény az állami vagyonról.
- 217/1998. (XII. 30.) kormányrendelet az államháztartás működési rendjéről.
- 249/2000. (XII. 24.) kormányrendelet az államháztartás szervezetei beszámolási és könyvvezetési kötelezettségének sajátosságairól.
- 254/2007. (X. 4.) kormányrendelet az állami vagyonnal való gazdálkodásról.

¹⁰ Complex Jogtár Plusz kommentárja az Ötv. 9. §-hoz.

A Polgári törvénykönyv és a gazdasági társaságokról szóló törvény rendelkezései-
nek – adott esetre vonatkoztatott – ismerete szintén nélkülözhetetlen. Természe-
tesen a jogszabályok vizsgálatánál az eljáró hatóságoknak különös tekintettel kell
lenniük a cselekmény idején hatályos normaszövegre, ennek azért van kiemelt je-
lentősége, mert a hűtlen kezelés ebből a szempontból kvázi keretdiszpozíció (hi-
szen a Ptk.-ból levezetett tartalommal lehet kitölteni), a hanyag kezelés pedig egy-
értelműen az. A Legfelsőbb Bíróság 1/1999. BJE számú jogegységi határozata
kimondja, ha a Btk. különös részének valamely rendelkezése úgynevezett keretdisz-
pozíció, és annak keretét kitöltő jogszabályi rendelkezésekben a bűncselekmény
elkövetése után olyan mérvű változás következik be, amely a kötelezettség meg-
szüntetésével vagy a tilalom feloldásával az addigi büntetőjogi védelmet megszün-
teti, e változás – a meghatározott időre szóló jogszabály kivételével – a Btk. 2. §-
ának második mondatára figyelemmel az elbíráláskor hatályban lévő büntetőjogi
szabályozás visszaható hatályú alkalmazását alapozza meg.

Az úgynevezett „háttérjogszabályok” ismeretének fontosságát a hűtlen kezelés
mellett a hanyag kezelés mint kapcsolódó bűncselekmény megítélésénél is meg kell
említenünk (kihangsúlyozva azonban azt, hogy a Btk. 320. §-ban szabályozott hanyag
kezelés nem a hűtlen kezelés gondatlan változata). A hanyag kezelés törvé-
nyi tényállása valóban a gondatlan elkövetést szankcionálja ugyan, de csak akkor,
ha az idegen vagyton kezelése kifejezetten törvényen alapul.¹¹ Abból, hogy a tör-
vény a hanyag kezelés esetében – szemben a hűtlen kezeléssel – a „törvényen ala-
puló” vagytonkezelői vagy felügyeleti kötelezettség megszégését szankcionálja, lo-
gikusan az következik, hogy ez a vétség nem valósulhat meg olyan kötelezettségek
sértelmével, amelyeket nem törvény, hanem alacsonyabb rendű jogszabály vagy
bármely más természetű norma ír elő. A hanyag kezelés törvényi tényállása szóban
lévő elemének megvalósulásához nem elegendők bármely törvényben megfogal-
mazott általános, elvi jellegű előírások, meghatározások [erre példa a régi Gt.
29. §-a (1) bekezdése, amely szerint „a vezető tisztségviselők a gazdasági társa-
ság ügyvezetését az ilyen tisztséget betöltő személyektől elvárható fokozott gon-
dossággal a gazdasági társaság érdekeinek elsődlegessége alapján kötelesek el-
látni”].

Az előbbiek rendkívüli módon megnehezítik a hanyag kezelés mint bűncsele-
kmény megállapíthatóságát, álláspontom szerint lehetetlenné teszik, mert mind a va-

¹¹ A 4/2003. büntető jogegységi határozat szerint „a Btk. 320. §-a (1) bekezdésében meghatározott hanyag
kezelés vétsége akkor állapítható meg, ha – a törvényi tényállás további elemeinek megvalósulása mellett –
az idegen vagyton kezelésére, vagy felügyeletére vonatkozó megbízás közvetlenül törvényen alapul, annak
tartalmát, az abból eredő köteleket maga a törvény határozza meg”.

gyonra, mind a kezelő vagy felügyelő jogállására, kötelmeire nézve törvényi előírás szükséges; ezt alacsonyabb szintű jogszabály nem pótolhatja.¹²

A jogszabályi környezet feltérképezése az említett jogszabályokon túl, ki kell hogy terjedjen az önkormányzati normaalkotásra is; ez formája szerint rendelet és határozat lehet. A vizsgálat során különösen a szervezeti és működési szabályzatra, az ellenőrzési szabályzatra, az önkormányzati vagyon kezelésére vonatkozó rendeletre és a pénzkezeléssel kapcsolatos szabályozásra, ingatlanok esetén a rendezési tervre kell koncentrálni, továbbá az önkormányzati vagyonkezelő cég alapító okiratára és belső szabályozására. Mivel az önkormányzati vagyonkezelés ellenőrzése hatályos jogszabályaink szerint az Állami Számvevőszék feladata (kizárólagos hatásköre), így ha a cselekménnyel érintett időszakban az adott önkormányzatnál volt számvevőszéki vizsgálat, az arról készült írásos jelentést is indokolt beszerezni.¹³

Az önkormányzati döntéshozatalnak és az azt megelőző előterjesztési folyamatnak az önkormányzatokról szóló törvényben pontosan meghatározott szabályai, az szmsz-ben pedig ezen felül még többnyire kidolgozott felelősségrendszerre is van. Így például az önkormányzat gazdálkodásának ellenőrzését érintő ügyben kiemelt szerepe van a pénzügyi bizottságnak. Az Ötv. 92. § (13) bekezdése szerint: „A pénzügyi bizottság – egyebek között – az önkormányzatnál és intézményeinél [...] figyelemmel kíséri a költségvetési bevételek alakulását, különös tekintettel a saját bevételekre, a vagyonváltozás (vagyonnövekedés, -csökkenés) alakulását, értékeli az azt előidéző okokat.”

A döntéshozatali és ellenőrzési mechanizmus megismerése az előterjesztéstől a képviselő-testületi döntésig, az erre vonatkozó dokumentumok beszerzése, az abban résztvevők tanúkénti kihallgatása, a rájuk vonatkozó szabályozás összehasonlítása valós tevékenységükkel, hasznos információkkal láthatja el az eljáró hatóságokat az individualizált felelősség megállapításának megkísérlése során.¹⁴

A döntéshozatali mechanizmus megismerése értelemszerűen mindig az írott szabályozás megismerésével kezdődik, a tanúkihallgatásokat pedig az eljárás menetének, hierarchiájának megfelelő sorrendben célszerű lebonyolítani, de érdemes figyelemmel lenni arra is, hogy a tanúként kihallgatni szándékozott személy szakmai (például az előterjesztés tényleges munkáját elvégző köztisztviselő, az adott

12 A jogegységi határozat elfogadása óta hanyag kezelés miatt indult eljárásban csak felmentő ítéletről van tudomásom.

13 Ezek az ÁSZ vagy az önkormányzatok honlapjáról általában letölthetők.

14 A döntéshozatali és ellenőrzési mechanizmus megismerésének természetesen az olyan nyomozásokban is nagy szerepe van, amelyek nem állami vagy önkormányzati, hanem egyéb cégekhez köthetők.

ügyszóltály vezetője, jegyző, könyvvizsgáló) vagy politikai funkciót visel (képviselő, frakcióvezető, alpolgármester, polgármester).

Az ellenőrzési mechanizmus megismerése körében lefolytatott tanúkihallgatások során szintén érdemes különbséget tenni (és a kihallgatásokat ennek megfelelően megszervezni) aszerint, hogy az adott személy feladata az önkormányzat által működtetett intézmények *felügyeleti ellenőrzése* vagy az önkormányzati tulajdonban lévő gazdasági társaságokkal, illetve vállalatokkal kapcsolatos *tulajdonosi ellenőrzés* keretei között zajlott. A kérdésnek azért van jelentősége, mert míg a felügyeleti ellenőrzés tulajdonképpen az államháztartási gazdálkodás szabályai betartásának vizsgálatát jelenti, addig a tulajdonosi ellenőrzés eltérő jogi szabályozású közegben, a gazdasági társaságokról szóló törvény hatálya alatti működésnek megfelelést jelenti.

A valamilyen szintű (leírt) jogi norma és a gyakorlat között előfordulhatnak ugyan eltérések, a kötelező pályázatás nélkül lebonyolított, a képviselő-testületi ülés előtt percekkel kiosztott, előkészítetlen, „sajtcédulákon” előterjesztett tranzakciók megszavazása azonban joggal vehet fel kételyeket.

Mivel az idegen vagyonnak az elkövető kezelésére bizottnak kell lennie, a vagyion kezeléséből folyó kötelezettségek konkrét tartalmát általában írott dokumentumokból – okiratokból – tudhatjuk csak meg, ez lehet jogszabály, hatósági határozat, megbízási szerződés, hivatali vagy gazdasági ügyrend, gazdasági társaság alapszabálya, munkaköri leírás vagy akár a megbízó eseti utasítása is. Ha az ügyben bizonyítási eszközként az önkormányzattól, önkormányzati vagy egyéb cégtől – bármilyen „típusú” hűtlen kezelés, illetve egyéb bűncselekmény nyomozásakor – okirat beszerzése válik szükségessé, akkor azt nem a Be. 71. §-ában foglalt megkeresési szabályok alapján célszerű bekérni (beszerezni), hanem kényszerintézkedést (lefoglalás) kell a helyszínen foganatosítani. Ezt nemcsak a gyors és időszzerű eljárás lefolytatásának igénye, de az okirat rendelkezésre állásának nagyobb bizonyossága is indokolja, hiszen elképzelhető, hogy a büntetőügyekben eljáró hatóság megkeresése egy potenciális gyanúsított írásztalán köt ki...

Ha ezt a nyomozó hatóság előzetesen nem tudja kizárni, és az okirat közhiteles forrásból nem szerezhető be, akkor annak beszerzését a megkeresés szabályai alapján nem szabad megkísérelni, mert az a bizonyítékok eltitításának lehetővé tételével veszélyezteteti az eljárás eredményes lefolytatását.¹⁵

Ki kell hangsúlyozni azt is, hogy az okiratok lefoglalása mint kényszerintézkedés mindig tervezett nyomozati cselekmény, amelynek végrehajtásakor a nyomozó

¹⁵ Ennek ellenére inkább az a jellemző, hogy a nyomozó hatóság nem a sokkal hatásosabb lefoglalást, hanem a megkeresés szabályai szerinti iratbekérést alkalmazza.

hatóságnak az átlagos ügyekhez képest nagyobb bizonyossággal illik tudnia, hogy mit is keres, mit akar lefoglalni. Büntetőeljárásban, amely mindig egy (vagy több) konkrét bűncselekmény gyanúja miatt folyik, elfogadhatatlan, ha a hatóság válogatás nélkül minden okiratot összeszed és lefoglal, ha pedig ezt ráadásul a megfelelő dokumentálás, tételes felsorolás nélkül, ömlesztve teszi (például „1. számú bűnjelzések. Szerződések.”)¹⁶, nemcsak megalapozza egy államigazgatási jogkörben okozott kár megtérítése miatti kereset esetleges benyújtását, de rendkívül kínos helyzetbe hozhatja a bíróság előtt a bűncselekmény bebizonyításán fáradozó ügyészt, hiszen a védelem azon kijelentését, hogy a vádlott ártatlanságát bizonyító okiratot egyébként lefoglalták, de a hatóság hanyagsága miatt az elveszett, bizonyosan nem lesz könnyű cáfolni. Okiratok lefoglalásának tervezése esetén ezért mindig fokozott figyelemmel kell eljárni, szükség esetén akár szaktanácsadó bevonásával.

Köronalazódó gyanú ellenőrzése céljából geggel kapcsolatos okirat eredetben történő lefoglalása nem indokolható, akkor pedig különösen nem, ha más közhiteles forrásból problémamentesen beszerezhető. Így például a számviteli törvény szerinti beszámoló elektronikus úton történő letétbe helyezésétől és közzétételéről szóló 11/2009. (IV. 28.) IRM–MeHVM–PM együttes rendelet 3. § (1) bekezdése szerint a céginformációs szolgálat a hozzá megküldött beszámolót ingyenes megismerés és betekintés céljából a www.e-beszamolo.irm.hu honlapon teszi közzé úgy, hogy megismerhető a cég mérlege, eredménykimutatása, kiegészítő melléklete, könyvvizsgálói jelentése és az adózott eredmény felhasználására vonatkozó határozata. A honlapon az iratok cégneve, cégjegyzékszám vagy adószám megadásával, keresőprogram segítségével megismerhetők. A 2008 előtti gazdálkodási évre vonatkozó beszámolók pedig a hagyományos, papíralapú bírósági letétbe helyezésre figyelemmel a cégbíróságokon állnak rendelkezésre, így innen, illetve az említett honlapról a bűnügyi célú információszerezés is az érintettek tudomása nélkül oldható meg.

Vagyongazdálkodás vagy elkövetési magatartás

A bűncselekmény elkövetési magatartása a vagyonkezelői köteletség megszegése. Azt azonban, hogy mi tekinthető ilyen magatartásnak, a törvényi tényállás nem tartalmazza, ezért annak megítélése, hogy az adott magatartás beleillik-e ebbe a körbe, általában nem is olyan egyszerű. A vagyonkezelési kötelezettség általáno-

¹⁶ A példa nem kitálál.

san megfogalmazható fő tartalmi elemeit a polgári törvénykönyvnek a megbízási jogviszonyra vonatkozó szabályozása (Ptk. 475–487. §) alapján a következőkben határozhatjuk meg:

- a vagyon őrzése,
- a vagyon állagának a megóvása,
- a vagyon gyarapítása,
- a kárelhárítás,
- a beosztottak, egyéb vagyonkezelők irányítása,
- a tulajdonos, megbízó tájékoztatása, utasításainak betartása,
- a tulajdonos, megbízó figyelmeztetése az ésszerűtlen, szakszerűtlen utasításaira,
- a tulajdonos, megbízó beleegyezése nélkül más személyek közreműködésének igénybevétele¹⁷,
- a tulajdonos, megbízó érdekeinek megfelelő intézkedések megtétele.

Ezen túlmenően vizsgálandó a konkrét megbízás tartalma, illetve adott esetben a vagyoni alkotó vagyontárgy természete. Külön kiemelendő, hogy a megbízót megillető jogok érvényesítésének mellőzése (például kártérítési igényről, vagyoni jorról, hátralékos vételár-követelésről lemondás, a megítélt követelés behajtásának elmulasztása) jellemzően köteleességszegés.¹⁸ A köteleességszegés következménye a vagyoni hátrány okozása, amely nem más, mint a vagyonban okozott kár és az elmaradt vagyoni előny együttese, tehát vagyoni hátránynak nemcsak az tekintendő, ha a vagyon elenyészik vagy csökken, hanem az is, ha nem nő, pedig nőhetett volna. A vagyoni hátrány pontos kimunkálása azért is nagy jelentőségű és okoz egyúttal a bűncselekmény megállapíthatósága szempontjából bizonyítási problémát, mert a vagyonkezelői köteleesség szándékos megsértése csak akkor értékelhető hűtlen kezelésként, ha az egyúttal alkalmas vagyoni hátrány okozására, vagyis a kötelezettségszegés és a vagyoni hátrány bekövetkezése között ok-okozati összefüggésnek kell fennállnia. Önmagában sem a vagyonkezelői köteleesség szándékos megsértése, sem a bekövetkezett vagyoni hátrány nem valósítja meg a hűtlen kezelést. A vagyoni hátrány bekövetkezésének megállapításával összefüggésben két gyakorlati probléma merülhet fel. Tekintve, hogy a cégszerű működéshez minden esetben hozzátartozik a pénzeszközök folyamatos befektetése, a materiális javakkal való gazdálkodás, mindenekelött azt kell elhatárolni – még köteleességszegés esetén is –, hogy a keletkezett „hiányból” mi számít a rendes gazdálkodás menetébe tartozónak, és mi az, ami az ésszerűtlen kockázatvállalás folytán állott elő. A

¹⁷ Ptk. 475. § [2] bek.: „A megbízott igénybe veheti más személy közreműködését akkor is, ha ez a megbízónak károsodástól való megóvása érdekében szükséges.”

¹⁸ Belovics Ervin – Molnár Gábor – Sinku Pál: i. m. 740. o.

másik neuralgikus pont az elmaradt vagyoni előny tételeinek és összegének meghatározása.

Mindkét kérdés megválaszolásakor a társasági vagyon összetételéből és rendeltetéséből, valamint a vagyonkezelői feladatkörből kell kiindulni. A gazdasági életben minden vállalkozás, mint önálló jogalany, a saját vagyonával vesz részt. Ennek a vagyonösszességnek alapvetően két forrása van: egyfelől az a gazdaságilag értékelhető, forgalomképes vagyon, amelyet az alapításkor a tagok bocsátottak rendelkezésre, másfelől pedig mindaz, ami az induló vagyon hozadéka, illetve a gazdálkodás eredménye. A cégvagyon alapvető rendeltetése az üzletszerű, nyereségorientált (ritkábban nonprofit) gazdasági tevékenység folytatása útján való részvétel a nemzetgazdaság fejlődésében és a reprodukciós folyamatokban.¹⁹ A vagyonsökkenés ténylegesen bekövetkezett része (a kár), vagyis a vagyon effektív csökkenésének megállapítása általában kevesebb gonddal jár, az összegszerűségének meghatározása is jóval könnyebb, mint az elmaradt haszoné. Az elmaradt haszon ugyanúgy a kötelezősszűzesség következménye, mint a ténylegesen bekövetkezett kár, az ok-okozati összefüggés bizonyítása azonban jóval nehezebb a gyanúsított változatos védekezési lehetőségeire figyelemmel (például a gazdasági környezet megváltozása, jogszabályi változás, eleve irreális üzleti terv, támogatás elmaradása, gondatlanság valamely a gazdálkodásra lényegesen kiható körülmény vizsgálatakor stb.). Ezekre történő hivatkozás esetén az ellenőrzés minden esetben a nyomozó hatóság feladata és kötelezettsége.

Nagyon fontos azonban, hogy valamely gazdasági társaság vagyonának kezelése általánosságban haszonszerzésre törekvő gazdálkodási folyamatot jelent (a rábízás természete nem statikus, hanem dinamikus), és ez nem zárja ki az egyes ügyletek veszteségességét. A vagyonkezelés (gazdálkodás) eredményességét nem ügyletenként (szerződésenként), hanem a gazdálkodó tevékenység folyamatában kell és lehet értékelni. Ezért a legfelsőbb Bíróság álláspontja szerint a gazdasági viszonyok között a hűtlen kezelés büntette csak akkor valósul meg, ha a gazdálkodási szabályok tudatos megszegésével nem egy-egy, a gazdasági társaság eredményességéhez képest kevésbé jelentős, elszigetelt ügylet révén okoz az elkövető a tulajdonos(ok)nak vagyoni hátrányt. A gazdálkodás menetében egy-egy üzletkötés esetleges vesztesége mellett is járhat más, később jelentkező haszonnal, amely például az üzleti kapcsolatok felépítésében, kezdetben veszteséges befektetések későbbi jelentkező előnyeiben, hasznában stb. mutatkozik. Az üzleti gazdálkodás folyamán végzett vagyonkezeléssel előidézett veszteségek

¹⁹ Hűtlen kezelés vagy ésszerű kockázatvállalás? Cégvezetés, 2003/4.
<http://cegvezetes.cegnet.hu/2003/4/huten-kezeles-vagy-esszeru-kockazatvallas>

ezért csak akkor vonhatók a hűtlen kezeléssel okozott vagyoni hátrány körébe, ha nem elszigetelt, eseti ügyletek deficiójaként, hanem a gazdálkodás folyamatát, jelentősebb, nagyobb részének eredményességét érintő tudatos szabályszegés következményeként jönnek létre.²⁰ A Legfelsőbb Bíróság ezen álláspontja azonban csak a rendes gazdálkodás körében elkövetett, „tisztá” hűtlen kezelés gyanúját keltő esetek elbírálásakor lehet mérvadó, az állami, önkormányzati szektorban elkövetett, és/vagy korrupcióval vegyes cselekmények esetén ez az értelmezés, véleményem szerint, kizárt.

A vagyonnal történő gazdálkodás tehát folyamatos döntések sorozatát jelenti, amikor is a döntés meghozatalára feljogosított személyek vagy testületek viselik azt a kockázatot, amely minden ilyen jellegű döntés velejárója. A hűtlen kezelés megállapíthatósága szempontjából itt annak van jelentősége, hogy ez a kockázatvállalás a rendes gazdálkodás során szükségképpen felmerülő ésszerű kockázatvállaláson belül maradjon, hiszen az a gazdálkodás alapvető jelensége, vagy ésszerűtlen kockázatvállalásnak minősül. Magától értődően az ésszerű kockázatvállalás nyomán bekövetkező vagyonszertést nem lehet hűtlen kezelésként minősíteni. Jóval nehezebb azonban annak a megítélése, hogy egy adott gazdálkodási helyzetben mi minősül ésszerűtlen kockázatvállalásnak, mert előre nem látható körülmények körütekintő mérlegelésének megtörténtét kell vizsgálat tárgyává tenni. Ha ezek mérlegelése megtörtént, és ezekkel együtt reálisan lehetett számolni a közgazdasági értelemben véve pozitív végeredménnyel, akkor lehet kijelenteni, hogy a kockázatvállalás ésszerű volt. A kockázatvállalásnak azonban vannak olyan elemei, amelyek a jó gazda gondosságával eljáró vagyonkezelőknél nem minősülhetnek előre nem látható körülményeknek, mert a szerződéses üzleti partner kellő gondossággal történő kiválasztása, a szerződés megkötésének körülményei és annak tartalma, a rendelkezésre álló, a köteleket biztosító, jogszerűen igénybe vehető garanciarendszer alkalmazása (zálogjog, óvadék, kötbér, bankgarancia stb.) eleve nem lehet bizonytalansági tényező. Nem hivatkozhat továbbá ebben a körben senki jogszabály, belső irányítási intézkedés nem ismerésére, mint ahogy olyan objektív körülmény nem ismerésére sem, amely a döntést hozó figyelmetlensége vagy mulasztása miatt maradt számára ismeretlen.

Elvileg a kockázatvállalás mértékét a konkrét vagyonkezelői megbízás akár meg is határozhatja (vagy ki is zárhatja), a gyakorlatban azonban az ilyen jellegű előzetes és általános korlátozások olyan mértékben megkötnek a gazdasági társaságok vezető tisztviselőinek kezét, ami nem tenné lehetővé a ténylegesen működő vagyongazdálkodást. A gazdasági társaság konkrét tevékenységéhez kap-

²⁰ Legfelsőbb Bíróság Bfv. II.379/2007/5.

csalódóan azonban elképzelhetők ilyen kikötések (például bizonyos fajta tőzsdei tevékenység tilalma, halasztott fizetési határidő bizonyos időn túli engedélyezésének tilalma, anyagvásárlási számlára a teljes megbízási díj kifizetésének tilalma stb.). Az ezekkel ellentétes kockázatvállalás minden esetben kötelességszegésnek minősül, és így hűtlen kezelést alapozhat meg.

A hűtlen kezelés nyomozásának és bizonyításának gyakorlati szempontú elemzésével szándékom szerint segítséget szerettem volna nyújtani a büntetőügyekben eljáró hatóságok tagjainak az ilyen jellegű ügyek feldolgozásához. Ahogy a bevezetőben is írtam, jelen pillanatban több igen nagy vagyoni hátrányt okozó hűtlen kezelés miatti eljárás van folyamatban, az ezekből levonható gyakorlati tanulságok és tapasztalatok a jövőben remélhetőleg elérhetőek lesznek a szakmai közönség számára. E sorok írójának az lenne a legnagyobb elismerése, ha ezek nem lennének ellentétesek a leírtakkal.